

ΤΙ ΧΟΡΟΥΣ ΝΑ ΧΟΡΕΨΩ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Ιδρυτής σειράς
Άρης Μαραγκόπουλος

Επιμέλεια σειράς: Άρτεμις Λόπ
Διόρθωση: Όλγα Παπακώστα
Εξώφυλλο: Ηλίας Μασούρης

© Copyright 2019 εκδόσεις Τόπος & Αθηνά Τσάκαλου
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο
ISBN 978-960-499-300-0

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς τη γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Τόπος
Πλαπούτα 2 και Καλλιδρομίου
11473, Αθήνα
Τηλ.: 210 8222835-856
Fax: 210 8222684

www.toposbooks.gr

ΑΘΗΝΑ ΤΣΑΚΑΛΟΥ

Τι χορούς να χορέψω

Μυθιστόρημα

Στη μάνα μου Παρασκευή Αποστόλου

Κάποτε... πέρασαν τόσα πολλά χρόνια, η μάνα μου μου μιλούσε για τους παλιούς ανθρώπους των χωραφιών, για τους θρούλους, τις αγάπες και τα φονικά εκείνων των ανθρώπων, για τόπους καταραμένους και ευλογημένους. Και είναι αλήθεια πως επέμενα, επέμενα παράξενα να μου μιλά ώρες ατέλειωτες για όλο αυτόν τον παλιό κόσμο. Μετρούν πολύ για μένα οι μικρές καθημερινές ιστορίες, αυτές που δεν τις καταγράφει καμιά επίσημη ιστορία, αυτές που σου τις αφηγείται μια απλή χωρική γιατί τις είδε, γιατί τις έζησε. Αυτές οι ιστορίες που δεν πλαστογραφούνται εύκολα, αν κι ένα είδος πλαστογράφησης υπάρχει ακόμα και σ' αυτές, γιατί κανένας αφηγητής δεν είναι αθώος.

Όμως δεν μπορώ να πω πως μ' ενδιέφερε μόνο η αλήθεια των ιστοριών. Και όταν η μάνα με ρωτούσε, «Γιατί σου αρέσουν αυτές οι παλιές ιστορίες;» της χαμογελούσα και της χάιδευα τρυφερά το χέρι. Ποτέ δεν της είπα για το ταξίδι που χρόνια ονειρευόμουν κι ακόμα το ονειρεύομαι. Δεν της είπα πως δεν μπορώ να ξεκινήσω το ταξίδι για την πόλη της Αυγής πιστεύοντας εύκολα στην αθωότητα των παλιών ανθρώπων, στη λεβεντιά των αντρών, στην ομορφιά και την καλοσύνη των γυναικών. Όλα είναι καλό να τα γνωρίζεις, να κρατάς λίγα και τα πιο πολλά να τα ξεπερνάς, να διαλύεις τις παλιές μαγείες και να απαλλάσσεσαι από τη νοσταλγία ψεύτικων κήπων της Εδέμ. Κι επειδή πολύ την αγαπούσα τη μάνα μου, ήταν στιγμές που ένιωθα ένοχη και της ζητούσα να σταματήσει τις ιστορίες και να μου τραγουδήσει.

Κι εκείνη με κοίταζε χαμογελαστά με τα όμορφα πράσινα μάτια της και μου τραγουδούσε ένα παλιό βλάχικο τραγούδι... «Φρίντζι βιάρντι ντι σικάρα νια νιουρζι ντι προμουβιάρρα» [Φύλλο πράσινο της σίκαλης, μου μυρίζει άνοιξη] και κρατώ στη μνήμη μου αναλλοίωτα όλα τα χρώματα της φωνής της και τη νοσταλγώ...

Δεν έγινε...

ΤΩΡΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΟΛΟ ΠΑΡΑΞΕΝΑ αυτοκίνητα οδηγούσε. Παράξενα στο χρώμα. Ποτέ αυτή δεν θα διάλεγε άσπρο αυτοκίνητο ή κίτρινο. Κι όμως, σχεδόν κάθε βράδυ οδηγούσε άσπρο ή κίτρινο αυτοκίνητο και το παράξενο δεν σταματούσε στο χρώμα, κάποιες φορές δεν έβρισκε το τιμόνι ή δεν υπήρχε χειρόφρενο και μ' έναν παράξενο τρόπο ποτέ δεν πάθαινε κάποιο ατύχημα... Συγγνώμη που το παρακάνω με τη λέξη παράξενο, αλλά πώς αλλιώς να αφηγηθώ τα παράξενα των ονείρων αν δεν τη χρησιμοποιώ κάθε τόσο, ίσως με υπερβολή –ναι, το ξέρω–, πώς θα σας πω για τα όνειρα;

Είχε βγει από την πόλη. Όλα καλά πήγαιναν με το άσπρο αυτοκίνητο που οδηγούσε, δεν έφτανε καλά το φρένο, ένιωθε έναν φόβο πως φρένο δεν είχε, αλλά όλα καλά, δεν φαινόταν να υπάρχει πρόβλημα. Ο καιρός ήταν μουντός, μπορεί σε λίγο να έβρεχε. Είδε ξανά εκείνο το δέντρο, εκείνο το θεόρατο μοναχικό δέντρο, χαρουπιά έλεγε πως ήταν, αλλά μπορεί να ήταν και βελανιδιά. Η Ήρα πολλές φορές σταματούσε το όνειρο σ' αυτό το σημείο. Τα κατάφερνε και ξυπνούσε. Δεν ήθελε να ξαναζήσει εκείνη την ιστορία, γιατί οι ιστορίες, ή έστω οι θρύλοι, αποκτούν στα όνειρα εφιαλτικές διαστάσεις, γίνονται αληθινό βά-

σανο και δεν ήθελε να ξυπνήσει με το πένθος που θα τη φόρτωνε το όνειρο. Προτιμούσε να θυμάται την αληθινή διάσταση της ιστορίας, όσο αληθινή μπορεί να παραμείνει μια ιστορία που για χρόνια πολλά έκανε τους χωρικούς να ριγούν στο άκουσμά της τις κρύες νύχτες των βαριών παλιών χειμώνων.

Ήταν δυο μήνες μετά την εξαφάνιση του γιου της. Δεν ήταν ακριβώς εξαφάνιση, καταζητούμενος ήταν κι έτσι ξαφνικά, χωρίς να τους πει τίποτα, εξαφανίστηκε. Θα πούμε αργότερα περισσότερα γι' αυτό. Η Ήρα πήγαινε στο εξοχικό τους. Είχε αρχίσει να βρέχει. Εκείνη την ημέρα για πρώτη φορά πρόσεξε το δέντρο. Πάντα περνούσε από κει για να πάει στο εξοχικό της, αλλά το δέντρο δεν το πρόσεχε. Εκείνη την ημέρα το είδε και σταμάτησε στην άκρη του δρόμου. Δεν είχε ακόμα αρχίσει να βρέχει. Άστραφτε και βροντούσε. Δεν τη φόβιζε ο καιρός. Ήταν θυμωμένη, θυμωμένη και απελπισμένη κι άνοιγε ξαφνικά περιέργους πολέμους με μια οργισμένη επιθυμία να συγκρουστεί με τα ακραία των ανθρώπων, με τα ακραία της φύσης. Εκείνο το δέντρο την τράβηξε σαν με μοιραίο κάλεσμα.

– Ναι, ναι, αυτό το δέντρο που βλέπεις, έλεγαν κάποιοι με σιγουριά, αυτό το δέντρο ήταν και τότε. Σ' αυτή τη βελανιδιά κρεμάστηκε η προδομένη κόρη. Δεκαοχτώ χρονών κορίτσι όμορφο – α! αυτό δεν αλλάζει ούτε στους θρύλους, ούτε στα παραμύθια. Όμορφη λοιπόν και μοναχοκόρη. Εκεί κάτω απ' αυτό το δέντρο είδε τον αγαπημένο της να φεύγει. Και της το είχε πει. Φεύγω, πάω σε άλλες χώρες, φεύγω και δεν θα ξανάρθω. Κι έμεινε εκεί η μικρή Σαμάντω, βλάχα ήταν κι είχε όνομα βλάχικο. Έμεινε εκεί η μικρή Σαμάντω να τον βλέπει να ξεμακραίνει στα βουνά

κι άκουγε τον καλπασμό του αλόγου κι έβλεπε την κεντητή κάπα του να ανεμίζει στον αέρα και είδε στον ορίζοντα να 'ρχονται μαύρα σύννεφα κι ήταν γεμάτα βροχή, μύριζε το νερό στον αέρα κι άρχισαν οι αστραπές και οι βροντές και φώναζε η Σαμάντω: «Ωωω Κώστα, ωωω Κώστα», κι έμεινε ώρα πολλή με τα χέρια τεντωμένα προς τον Κώστα, σαν να του 'λεγε γύρνα πίσω, μη μ' αφήνεις μόνη μου, κι ας το ήξερε η Σαμάντω πως ο Κώστας δεν θα γύριζε ποτέ. Και το άλογο χάθηκε και η βροχή έπεφτε βαριά και η Σαμάντω σκέψη καμία δεν έκανε να γυρίσει σπίτι της. Κι έβγαλε τη φαρδιά βελούδινη ζώνη της την κεντημένη με κόκκινα μικρά λουλουδάκια... Και είπαν πως εκείνη τη στιγμή η μάνα της εκεί που άναβε κεριά στην εκκλησία, γιατί Κυριακή ήταν, φώναξε: «Σαμάντω, Σαμάντω», κι άφησε το αναμμένο κεριά να πέσει στο πάτωμα της εκκλησίας και χάθηκε σαν ξωτικό μέσα στη βροχή. Κι είδε το αγαπημένο σώμα της κόρης της να δέρνεται εκεί ψηλά στο δέντρο απ' τη βροχή και τον αέρα κι είδε τη ζώνη την κεντητή και είπε: «Εγώ τη ζώνη σου την κένταγα και τραγουδάγα, γιατί για τις γιορτές σου την είχα φτιάξει, κόρη μου, να τη φοράς στην πλατεία και να χορεύεις», και ξεκρέμασε το σώμα και το κράταγε στην αγκαλιά της και με τρυφερές κουβέντες και παρακάλια που ράγιζαν και οι πέτρες που τα άκουγαν, φώναζε στην κόρη της να ξυπνήσει, φώναζε στην κόρη της να την κοιτάξει στα μάτια, κι όταν κατάλαβε πως όλα είχαν τελειώσει, άρχισε να καθαριέται τον Κώστα, το δέντρο, τη βροχή και τον κόσμο όλον. Και φύσαγε ο άνεμος άγρια και λύγιζαν τα κλαδιά του δέντρου σαν να ήθελαν να τη χτυπήσουν, και σε κάτω τέτοια σημεία των θρύλων και των παραμυθιών οι παραμυθάδες δεν είναι πια άνθρωποι, οι παραμυθάδες γίνονται δέντρα, γίνονται βροχή, γίνονται

ζώα ήμερα και άγρια, γίνονται νερό και φωτιά και μιλούν σαν δέντρα, σαν νερό, σαν φωτιά. Και το δέντρο θύμωσε με τις κατάρες της μάνας, και την άρπαξαν τα κλαδιά του και την τίναξαν ψηλά στους κεραυνούς και στις αστραπές. Τίποτα δεν βρέθηκε από κείνη τη μάνα, τίποτα, μόνο η μαύρη της μαντίλα κρεμασμένη σ' ένα κλαδί και κήδεψαν οι χωρικοί την κόρη και μια μαύρη μαντίλα.

Και καθόταν η Ήρα κάτω από το δέντρο κι έπεφτε η βαριά βροχή πάνω της. Η Ήρα δεν θρηνούσε, ούτε καταριόταν, μόνο είχε παραδοθεί στο μαστίγωμα του νερού κι ήρθε άξαφνα ο κεραυνός, δίπλα της έπεσε, και τρόμος την έπιασε κι έτρεξε πίσω στο αυτοκίνητο. «Μα τι κάνω;» σκέφτηκε. «Εμένα ο γιος μου ζει, τον γιο μου τον μονάκριβο εγώ θα τον βρω». Κι από κείνη την ημέρα το δέντρο μπήκε στα όνειρά της θεόρατο, μοναχικό... αλλά η Ήρα κατάφερνε και ξυπνούσε.

Μετά...

Περνούσε από το ίδιο σημείο του δρόμου και μέρες ήσυχες και μέρες που άστραφτε και μπουμπούνιζε και μέρες που οι δυνατοί αγέρηδες –αλήθεια, τώρα τελευταία οι αγέρηδες έγιναν πολύ πιο δυνατοί– έσπαγαν και κάποια κλαδιά εκείνου του δέντρου. Περνούσε λοιπόν η Ήρα, αλλά το δέντρο δεν υπήρχε.

Μετά...

Ήθελε στο σπίτι ησυχία, όχι την ημέρα, τη νύχτα, και κυρίως αργά τη νύχτα. Δύσκολα κοιμόταν. Αφουγκραζόταν τον κάθε ήχο. Περίμενε ν' ακούσει το ελαφρύ τρίξιμο της πόρτας κι

έλεγε, ότι δεν θα πεταχτώ απότομα, ούτε θα τρέξω, ούτε θα φωνάξω, θα γίνουν όλα ήσυχα, θα περιμένω ν' ακούσω και τα βήματά του, και δεν είπε ποτέ μα τι παράλογα που σκέφτομαι, δεν το είπε, μόνο μουρμούριζε κάποιες φορές όταν το μυαλό της άρχιζε να πονάει «ή δὲ γῆ ἦν άόρατος καὶ άκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς άβύσσου», το σκοτάδι, το σκοτάδι αυτό τα γεννάει όλα, αυτό και τους θεούς και τους δαίμονες και τον γιο μου μια νύχτα θα τον ξαναφέρει κοντά μου...

Μετά...

Αυτό κράτησε πολύ, μήνες ολόκληρους.

Η Ήρα τώρα ήταν από εκείνους τους ανθρώπους που όταν έρθει η ώρα τους, τίποτα δεν μπορεί να τους σταματήσει. Ξεκινούν και περπατούν, ή μπαίνουν στα αυτοκίνητά τους. Θέλουν όσο πιο γρήγορα γίνεται να βρεθούν στον τόπο που είδαν για τελευταία φορά τον δικό τους άνθρωπο, ή στον τόπο που κράτησαν σαν τελευταία εικόνα τα μάτια του αγαπημένου τους –αν είναι αλήθεια αυτό που λένε πως τα μάτια των νεκρών κρατούν την τελευταία εικόνα–, να βρεθούν στον τόπο που ακούστηκε η τελευταία κραυγή του.

Δύσκολα γίνονται αντιληπτοί μέσα στο πλήθος. Το περπάτημά τους είναι ελαφρύ, σχεδόν γλιστρούν στα πεζοδρόμια των πόλεων. Το βλέμμα τους καρφωμένο σε κάτι που εμείς οι άλλοι δεν το βλέπουμε. Ξαφνικά στις στροφές των δρόμων, τους βλέπεις να βάζουν το χέρι τους αντλήιο και με κορμί γερμένο προς τα μπρος σαν έτοιμο να τρέξει, κοιτούν τ' αυτοκίνητα και τις μηχανές που έρχονται. Αγωνιούν να διακρίνουν τον δικό τους άνθρωπο, να μπου μπροστά του, να τον σταματήσουν πριν φτάσει εκεί λίγα

μέτρα... όπου μια νύχτα... Γι' αυτό δεν στήνουν εικονοστάσια, δεν βάζουν φωτογραφίες, δεν πηγαίνουν εκείνες τις μέρες στα νεκροταφεία. Κάθονται λίγα μέτρα πριν από τον τόπο του δυστυχήματος κι εκείνες τις στιγμές λένε για μια ακόμα φορά: Δεν έγινε... Θα γυρίσει...

Όχι, δεν είναι πολλοί αυτοί οι άνθρωποι, είναι λίγοι, που κάποιες μέρες στη ζωή τους μέχρι να πεθάνουν, κάποιες μέρες, μεταμορφώνονται σε πλάσματα αλλόκοτα, σαν να μην ανήκουν σ' αυτόν τον κόσμο.

Άλλοι περιμένουν ώρες ολόκληρες στους σταθμούς των τρένων, στις αποβάθρες των λιμανιών, στις αίθουσες των αεροδρομίων, γιατί ξαφνικά, να εκεί που κάθονταν το απόγευμα, εκεί που έπιναν τον καφέ τους, ναι, εκεί που ο ήλιος του φθινοπώρου άρχιζε να φεύγει, εκεί λοιπόν λένε πως άκουγαν ένα μυστικό κάλεσμα από τον άνθρωπό τους που έφυγε για τα ξένα κι είχαν χρόνια να λάβουν ένα μήνυμά του, και δεν μπορούσαν να πιστέψουν αυτοί εδώ που έμεναν πίσω πώς τους ξέχασε, πώς δεν τους νοιάζεται... Περιμένουν ένα μήνυμα από κυνηγημένους κι εξαφανισμένους νέους γιους και κόρες που πολύ γρήγορα στη ζωή τους πίστεψαν σε κάποια επανάσταση, κι όταν οι αρχές της χώρας τους κατονόμασαν, έφυγαν, έφυγαν τόσο ξαφνικά που οι δικοί τους έκαναν πολύ καιρό να το πιστέψουν και κάθε μέρα περιμένουν τον γυρισμό τους.

Αυτούς τους συγγενείς, και ας μη γελιόμαστε, θα μπορούσαμε να πούμε καθαρά αυτές τις μάνες, και για κάποιο χρονικό διάστημα κάποιες αγαπημένες γυναίκες, τις βλέπεις να κατεβαίνουν στο κέντρο της πόλης, να περιμένουν με τις ώρες στις στάσεις των λεωφορείων, «από δω έπαιρνε το λεωφορείο λίγο καιρό πριν εξαφανιστεί... μήπως;». Πηγαίνουν σε καφετέριες που πήγαιναν οι φυγάδες κι

ας αισθάνονται αμήχανα, δεν ταιριάζουν αυτοί οι χώροι στην ηλικία τους, και περιμένουν κι ακούν τις μουσικές και σκέφτονται «να, αυτές τις μουσικές άκουγε και ο...» και τον νιώθουν για λίγο κοντά τους. «Αχ, αυτή η φωνή... πόσο μοιάζει με τη δική του... Κι αυτή η φιγούρα...» Κι αναστατώνονται απ' τη φιγούρα κάποιου νέου που βλέπουν έξω από την καφετέρια και για λίγο, μα για τόσο λίγο, το παραγμένο τους μυαλό λέει «αυτός είναι», κι είναι έτοιμοι να τρέξουν ξοπίσω του. Ανασπκώνονται απότομα, θα έριχναν το τραπεζάκι στο πάτωμα. «Μα, όχι όχι, κοίταξε προς το εσωτερικό του μαγαζιού. Ω Θεέ μου, δεν είναι αυτός».

Δεν είναι τρελοί, όλες τις άλλες μέρες της ζωής τους είναι σαν τους πολλούς, κανονικοί με σταθερές διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο, ανάμεσα στην πραγματικότητα και την επιθυμία. Η διαφορά τους, αυτή η υπέροχη διαφορά τους, είναι ότι όταν έρχεται η ώρα τους, καταργούν τις διαχωριστικές γραμμές, αντιστέκονται στον πόνο και θέλουν να διαταράξουν τους νόμους του κόσμου και να δώσουν υπόσταση, σάρκα και οστά στις αγάπες τους, στις επιθυμίες τους.

Δεν έχουν άραγε και οι σκέψεις μας και οι επιθυμίες μας μια κάποια υπόσταση; Δεν μπορούν να παρέμβουν στην πραγματικότητα, δεν είναι αυτό το μυστικό κάλεσμα που λένε ότι ακούν αυτοί οι άνθρωποι, μια πόρτα που ανοίγει έστω σπάνια, αλλά ανοίγει σε μια άλλη διάσταση;

Οκτώβριος. Ήθελε δύο ακόμα ώρες να κλείσει το μαγαζάκι με τα αρωματικά βότανα και να γυρίσει στο σπίτι. Η μέρα από το πρωί ήταν ιδιαίτερα σκοτεινή, και τώρα που κόντευε να νυχτώσει το φως έξω ήταν γκριζό. Βαριά σύννεφα. Είχε αρχίσει να ψιχαλίζει. Η βροχή την αναστάτωνε.

Και είχε πια περάσει από κείνη την ημέρα χρόνος πολύς. Η Ήρα απέφευγε να τον προσδιορίζει. Δεν ήθελε να λείει: Ήταν το φθινόπωρο... πριν από έναν χρόνο. Το απέφευγε με κείνο τον παιδιάστικο τρόπο που πολλές φορές οι άνθρωποι αποφεύγουν ό,τι τους προκαλεί πόνο, απόγνωση.

– Να δεις που θα ξυπνήσω ένα πρωινό κι όλα θα είναι όπως ήταν πριν από κείνο το φθινόπωρο, μουρμούριζε τέτοιες στιγμές. Δεν μπορώ να μείνω άλλο εδώ, είπε.

Έκλεισε το μαγαζί και ξεκίνησε.

Έβρεχε τώρα για τα καλά. Πού θα πήγαινε; Δεν ήθελε να γυρίσει στο σπίτι. Αποφάσισε έτσι χωρίς δεύτερη σκέψη να πάει στο εξοχικό τους. Δεν ήταν πολύ μακριά, σε μισή ώρα θα έφτανε. Το σπίτι, ένα δίπατο με μεγάλη στέγη, ήταν κάπως ξεκομμένο από τα άλλα. Σε ακτίνα χιλίων μέτρων δεν υπήρχε άλλο σπίτι και τώρα που είχε πιάσει φθινόπωρο σχεδόν δεν υπήρχε κανείς σ' αυτόν τον εξοχικό οικισμό. Το αγαπούσε αυτό το σπίτι. Ήταν από κείνα τα σπίτια που φανερώνουν τα όνειρα των κατοίκων τους. Είχε μια υπερβολή στα ξύλινα χαγιάτια, ακόμα και η σοφίτα είχε γύρω γύρω έξι μικρά παραθυράκια που έμοιαζαν με πολεμίστρες. Ήταν κτισμένο εκεί που παλιά ήταν φυτεμένα τα αμπέλια των παππούδων της. Θυμάται τους τρύγους εκείνων των καιρών. Γίνονταν αρχές Οκτωβρίου. Όλοι μαζί οι χωρικοί άρχιζαν να τρυγούν τ' αμπέλια τους. Οι δάσκαλοι στα σχολεία άφηναν για δυο μέρες τα παιδιά να πηγαίνουν κι αυτά στον τρύγο. Και γέμιζαν τ' αμπέλια φωνές και μικρά караβάνια γαϊδουριών και αλόγων φορτωμένα με καφάσια γεμάτα σταφύλια πηγαυοέρχονταν από τ' αμπέλια στο χωριό. Και πάνω σε στρωσίδια σωριάζονταν προσεχτικά τα σταφύλια στα κατώγια των σπιτιών. Και είναι αλήθεια, αυτές οι ομαδικές δουλειές στα χωριά δημιουργούσαν ένα κλίμα συμπάθειας, σχεδόν

αδελφοσύνης, όλοι μαζί έκαναν τις ίδιες δουλειές, ίδια μοίρα, ίδια ζωή. Για τα παιδιά ήταν μέρες αληθινής γιορτής. Όλα τ' άλλα τα σκοτεινά, τα πονηρά έργα των μεγάλων για τα παιδιά δεν υπήρχαν. Οι μεγάλοι φρόντιζαν για τις προμήθειες του χειμώνα και τα παιδιά τιτίβιζαν γύρω τους ανέμελα. Θυμάται εκείνες τις μέρες στο δημοτικό διάβαζαν το ποίημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου: «Σε μια ρώγα από σταφύλι έπεσαν οκτώ σπουργίτες και τρωγόπιναν οι φίλοι. Τσίρι τίρι, τσιριτρό, τσιριτρί, τσιριτρό!».

Λέει πως φέρνει στη σκέψη της εικόνες από το παρελθόν. Δεν είναι ακριβώς αυτό. Δεν θυμάται το παρελθόν της όπως αυτό υπήρξε. Δεν είναι μόνο τα χρόνια που μεσολάβησαν και που πάντα η μνήμη ξεκαθαρίζει, τακτοποιεί και κυρίως διαφοροποιεί τις αναμνήσεις, αλλά από τότε που εξαφανίστηκε ο γιος της και μπήκε στο μυαλό της ο φόβος για τη ζωή του όλες τις αναμνήσεις τις μπερδεύει μ' αυτόν τον πόνο που νιώθει.

- Και τι είναι η ανεμελιά; Μπορώ τώρα να τη θυμηθώ εκείνη την ανεμελιά; Δεν θυμάμαι πια, δεν θυμάμαι την αίσθηση της ανεμελιάς. Πού είσαι, Βασίλη; Παιδί μου, είσαι καλά; Θα σε δω άραγε ξανά; Μήπως υπάρξει καμιά συμπλοκή με την αστυνομία;

Θυμάται ξαφνικά εκείνο το παλικάρι. Τον περασμένο Μάιο. Τριάντα τεσσάρων χρονών. Τον σκότωσαν μια νύχτα σ' έναν δρόμο της Αθήνας. Κι ύστερα γέμισαν οι δρόμοι με το πρόσωπό του. Κι εκείνο το βλέμμα του...

- Ήρεμα, Ήρα, ήρεμα. Ξανάρχισα πάλι τα ίδια. Που να πάρει, ξανάρχισα. Λοιπόν, ας συγκεντρωθώ.

Μιλούσε εδώ και καιρό μόνη της, φωναχτά, για να ακούει τη φωνή της και να τραβάει το μυαλό της από αυτές τις σκέψεις.